

EESTI TÜFLOPEDAGOOGIKA AJALOOST AASTATEL 1883-1914

A. Kals

XIX sajandil õppisid Eesti nägemispuuetega lapsed vähemasti kolme linna erikoolides. Teatavasti asutas kuulus prantsuse tüflopädagoog Valentin Haüy (1745 - 1822) 1807. a. Peterburis esimese pimedate kooli Venemaal. Selle linna pimedate õppeasutustes käis aegade jooksul palju eestlasi. Samasugust võimalust pakkus ka 1872. a. eraõppeasutusena rajatud Riia pimedate kool. Kuni Esimese maailmasõjani omandasid selles saksa õppekeele koolis aabitsatarkusi ja käsitööoskusi üsna mitmed lapsed Liivimaa kubermangu Eesti maakondadest.

Peterburi ja Riia asutustes hariduse saanud eestlaste õpingud väärivad kindlasti iseseisvat uurimust. Vahemärkusena olgu öeldud, et Tartu ülikoolis on aastatel 1853 - 1859 meditsiini õpinud Venemaa ja Lääne-Euroopa pimedate haridusloo väljapaistev asjatundja Aleksandr Skrebitski (1827-1915) (vt. 24).

Järgnevalt keskendub käsitus Tallinnas aastatel 1883 - 1914 tegutsenud pimedate koolile (ametlik saksakeelne nimetus *Estländische Anstalt zur Erziehung blinder Kinder in Reval*).

Nimetatud õppeasutusele kuulub Eesti NSV Tallinna Riiklikus Keskarhiivis (TRKA) fond 281, mis ongi selle kooli ajaloo tähtsaim allikate kogu. See sisaldab ajavahemikust 1882 - 1912 kokku 36 säilikut. Fondis kajastub õppeasutuse elu kuni 1910. a. enamvähem korrapäraselt, sealt edasi aga väga katkendlikult. Analoogilisi dokumentaalseid materjale säilitatakse ka Tartus Eesti NSV Riikliku Ajaloo Keskarhiivi (RAKA) fondides 29, 30 ja 854.

Tallinna pimedate kooli ajaloo väärtuslikeks allikateks on ka selle asutuse tegevuse trükitud aastaaruanded. Kasulikud on veel Tallinna pimedate kooli elu peegeldavad rohked saksa- ja eesti-

keelsed ajaleheartiklid, eriti need, mis toovad äratrükke asutuse tegevuse aruannetest.

Tallinna pimedate kooli ajalooa on erinevatel aegadel ühel või teisel määral tegelnud Günther Zoega v. Manteuffel (18, l. 3-7p), Ernst Blessig (2, lk. 1), Oskar Gustavson (1, lk. 546), Jaan Uudelt (14, lk. 42), Ants Kaasik (8, lk. 125), Heino Gustavson (3, lk. 92 - 97; vt. 4), Maimu Tõnisson (13, lk. 10), Ene Veski Väli (15) ja Aldo Kals (6).

Eesti rahvastiku nägemise tervishoiulisele olukorrale 1880. aastatel lubab teatavat pilku heita 1881. a. rahvaloendus Balti kubermangudes ja 1886. a. toimunud ülevenemaaline pimedate eriloendus. Nähtavasti pimedate kahesuguse määratluse tõttu olid loenduste tulemused üsna lahknevad. Kogutud andmeil elas ligikaudu praegusel Eesti alal vastavalt 4146 ja 2460 pimedat (5, lk. 215).

Nende hulgas olnud hariduseta inimeste jaoks vajaliku kooli ellukutsumiseks tuli 30. aprillil 1882 (siin ja edaspidi antakse kuupäevad vana kalendri järgi) Tallinnas kokku 11 nimeka baltisaksa ametiisiku osavõtul koosolek (19, l. 1-4). See konstitueeris end rajatava pimedate kooli haldusnõukoguks, mille esimeheks valiti Maria Pimedate Kuratooriumi (1881. a. Peterburis moodustatud heategev asutus) volinik, Eestimaa aktsiisivalitsuse juhataja Carl v. Wistinghausen (1826 - 1883), aseesimeheks aga Eestimaa kindralsuperintendent Woldemar Schults (1813 - 1887).

Ainult laste jaoks loodava kooli põhilise finantseerijana taheti näha just Maria Pimedate Kuratooriumi (19, 11-12). Viimane seadis aga rahalise abistamise eeltingimuseks selle, et Tallinnasse tuleb organiseerida kuratooriumi osakond, rajatav kool peab juba avatud olema ja selle eesmärgid kattuma kuratooriumi omadega. Seega pidi osakond ja kool üht ning sama tähendama. Haldusnõukogu soovis küll kuratooriumi rahalist abi, kuid mitte allumist sellele kohalikele olusid mittetundvale asutusele.

1882. a. jaanuaris määras Eestimaa rüütelkond Tallinna pimedate koolile iga-aastaseks toetuseks 500 rbl., sama aasta kevadel kinkis aga 10.000 rbl. suuruse kapitali. Kõik need rahasummad anti pimedate koolile kui juriidilisele isikule. Nimetatud põhjusel pidi loodav asutus saama endale võimude kinnitatud põhikirja. Selle pikaleveninud nõutamine algas 1883. a. aprillis (vt.

16 ja 17) ja vältas kuni 1884. a. detsembrini. Nimetatud dokumendi põhjal muutus Tallinna pimedate kool Maria kuratooriumi Eestimaa osakonnaks, mida juhtis 12liikmeline haldusnõukogu.

Juba 1883. a. suve algul saadeti Tallinna pimedate kooli tulevane direktress Jenny v. Wistinghausen eripedagoogiliseks väljaõppeks Dresdenisse. Seal oli tema õpetajaks tuntud saksa tüflopädagoog Friedrich August Büttner (1842 - 1898). Sama aasta oktoobris üüriti koolile korter Andersoni majas (see nüüdseks hävinud hoone asus praeguse Paldiski mnt. 3 maa-alal). 12. detsembril 1883 võttis Tallinna pimedate kool vastu oma esimesed õpilased (23, 1. lp). See daatum jäigi kooli sünnipäevaks, mida alati suure pidulikkusega tähistati. Järgnevatel aastatel algas õppetöö augustis-septembris ja lõppes mais-juunis.

Kool avati, aga kust tulid vahendid asutuse ülalpidamiseks? Kooli tegevuse ulatus olenes aga otseselt sissetulekute suurusest. Kui palju raha õnnestub koolile ühe aasta jooksul muretseda? Just nii püstitati küsimus juba viidatud aprillikoosolekul 1882. a. Siis avaldati arvamust, et aastas on võimalik koguda 4550 rbl. See summa pidi laekuma kirikutes korraldatavate, samuti aktiisivalitsuse poolt läbiviidavate korjanduste sissetulekutest ja ka Eestimaa rüütelkonna, Tallinna linna ning Maria Pimedate Kuratooriumi abist. Mõnevõrra hiljem koostatud kooli põhikirja kavandis (vt. 20, 1. 8-9p) oli selle kõrval üles loetud veel järgmisi sissetulekuallikaid: kasvandike ülalpidamismaksud; Eestimaa rüütelkonna kingitud 10.000 rbl. suurune kapital ning rüütelkonna kassa muud vahendid; korporatsioonide, ühingute ja asutuste subsidiidumid; kontsertide, kirjanodusõhtute, näitemüükide jne. sissetulekud jm. Samas oli kirja pandud nõue, et tuleb pidada kooli sissetulekute ja väljaminekute raamatut ning koostada asutuse tegevuse aruandeid.

Koolile aastase sissetuleku hankimine kasvõi 4550 rbl. ulatuses oli väga raske. Vähemaga polnud aga kuidagi võimalik toime tulla, sest enamikul aastatel oli kooli eelarve üle 4550 rbl., küündides näiteks 1905. a. 11.466 rubla ja 18 kopikani (23, 1. 36p).

Järgnevalt mõnedest Tallinna pimedate kooli väljaminekutest ja sissetulekutest. Kõige suuremaid kulutusi tehti personali ja õpilaste toitlustamisele. Olenevalt inimeste arvust, kõikus see summa 1284,76 rbl. (1905) (23, 1. 36) ja

1976,03 rbl. (1897) (22, 1. 86p.) vahel. Kooli direktriksi (aastast 1900 ülem) ja tema naisabilise toitlustamiseks oli 1888. a. ette nähtud 360 rbl. (21, 1. 15p.). Samade isikute aastapalga suuruseks oli algusest peale vastavalt 500 ja 200 rbl. (vt. 23, 1. 7p.). Viimast summat tõsteti 1904. a. 240 rublani (18, 1. 33).

Direktriksi (ülema) ja tema abilise kõrval olid koolis eri aegadel ametis veel noorimate kasvandike järelevaataja, kokk, naisteenija, kojamees, kaupluse müüja, öövalvur, samuti harjatoõkoja meister, juhataja ja raamatupidaja. Neile maksti 1910. a. palkadeks 1863 rbl. (23, 1. 42p.), öövalve palk 60 rbl. peale selle. Muide, kooli personali hulgas oli palju eestlasi. Nimeetatud isikkoosseisu kõrval oli asutuse teenistuses nii raha eest kui tasuta ka mitmeid tunniandjaid. Koolimajaga olid seotud veel mõned vaimulikud ning kaks arsti - dr. Wilhelm v. der Borg ja silmaarst Theodor Hoffmann (mõlemad olid haldusnõukogu liikmeteks alates 1882. a. kuni 1910. a., Th. Hoffmann ka hiljem).

Tallinna pimedate kooli edukas majandamine sai suuresti võimalikuks tänu heategevusele. See väljendus kooli heaks tehtud mitmesuguste tasuta tööde, alandatud hindadega müüdud kaupade, natuuras või sularahas antud kingituste jms. kaudu. Annetuste suurus ulatus aastas 87,3 rublast (1910) (23, 1. 42) kuni 1478,82 rublani (1898) (22, 1. 93p.). Kohati küündisid üksikannetused 1000 rublani (1908) (18, 1. 8p.). Mõnikord tehti koolile ka pärandusi, mille suurus oli 1911. a. 4100 rbl. (9, lk. 11). Selle kõrval oli ka Maria Pimedate Kuratooriumi rahaline abi koolile kaalukas, kõikides 1350 (1886) (23, 1. 11p.) ja 2182,41 (1898) (22, 1. 93p.) rubla vahel. Koolile uue töökoja ehitamisel 1903. a. tekkinud väljaminekute, samuti vanade võlgade katteks andis kuratoorium eritoetust 3750 rbl. ulatuses (18, 1. 7).

Tallinna pimedate kool nõudis oma tegevuseks suuri väljaminekuid. Haldusnõukogu kauaaegne laekur (1882-1902) Nikolai Koch ja majandusülem (1882 - 1907) Jürgen Siemen olid pidevalt raskustes, et asutuse eelarvet tasakaalus hoida. Sellega suudeti siiski 31 aasta vältel kuidagi toime tulla ja kool sai teha oma tänuväärset tüflopädagoogilist tööd.

Missugune aga oli õppetöö korraldus selles Tallinna koolis? Vastuvõtu tingimused kõikidesse Tsaari-Venemaa pimedate õppeasutustesse olid

enam-vähem ühesugused. Need olid fikseeritud ka juba eespool viidatud Tallinna pimedate kooli põhikirja kavandis. Paarikuulise katseaja järel võeti kooli 7 - 12aastaseid mõlemast soost õppimisvõimelisi lapsi, kellel oli ravimatu pimedus või sedavõrd nõrk nägemine, mis tegi võimatuks nende õppimise tavalises koolis. Sel ajal olid levinumateks silmahaigusteks blennorröa (teatav mädavoolus silmadest) ja trahhoom (rahvapärane nimetus *marjad silmas*).

Enamik Tallinna pimedate kooli õpilasi oli pärit Põhja-Eestist, s.o. Eestimaa kubermangust. Kasvandikke oli aga ka Liivimaa kubermangu Eesti maakondadest ja isegi Peterburi kubermangust. Kooli õppemaksu maksimaalne suurus oli 100 rbl., kuid see olenes lastevanemate varanduslikust olukorrast. Koolis õppis üheaegselt 10 - 15 kasvandikku. Neid oli õppeasutuse avamisel 1883. a. lõpus neli (23, 1. lp.), 1896. ja 1897. a. aga üheksateist (22, 1. 85). Ajavaheemikus 1883 - 1911 võeti asutusse vastu kokku 51 last (20 tüdrukut, 30 poissi ja 1 tundmatu kasvandik). Neist 22 (43 %) lahkusid väljaõppinud käsitöölisena, 18 (25 %) katkestasid õpingud ja 11 (22 %) jätkasid veel koolitööd.

Haldusnõukogu andis järelevalve asutuse üle koolimajas elanud direktriksile, kelle õigused ja kohustused olid fikseeritud eri instruksioonidega. Nagu juba eespool mainitud, sai 1883. a. Tallinna pimedate kooli direktriks Jenny v. Wistinghausen. 1900. a. määrati tema asemele uut ametinime (ülem) kandma hakanud Elisabeth v. Kauer, kes oli sel kohal kuni kooli sulgemiseni 1914. a. Ka kooli uus ülem sai oma tüflopädagoogilise ettevalmistuse Dresdenis. J. v. Wistinghausen käis end veel täiendamas Blessigi Pimedate Asutuses Peterburis (1889), Saksamaal Königswarthes vaimselt alaarenenud pimedate laste kasvatusasutuses (1891), samuti tüflopädagoogide kongressidel Amsterdamis (1885), Kielis jm.

Õpetus pimedate koolis eeldab laste kuulmis-, kompimis- ja haistmismeel ning liigutustaju kompensatoorset väljaarendamist. Ka kehali- sele, muusikalisele ja kutsealasele kasvatusel, samuti kaemusõpetusele ja eneseteenidamisele kuulub tähtis koht. On tähelepanuväärne, et meie selle eripedagoogika haru algaastail ilmusid eestikeelsetes ajalehtedes heatasemelised kirjutised tüflopädagoogika ajaloo (7) ja teooria (12) küsimustes.

Direktriss (ülem) õpetas kolme põhiklassiga Tallinna pimedate kooli ülemises klassis, kuid üksikuid tunde andis ta ka teistele kasvandikele.

Kui direktriss ja ülem olid püsivad isikud, siis nende abilised vahetusid sageli. Kõige esimeseks direktrissi abiliseks kutsuti Saksamaalt Bertha Streubel (23, l. 3p.), kes oli õpetajaks aastatel 1884 - 1892. Seejärel tegid sama tööd 1892-1894 Johann Henriette Rheinfeld-Dmitrieff, 1894 - 1898 Clara Hoffmann, 1898 - 1901 Erna Mähle, 1901 - ?1907 Lydia Jürgens, ?1907 - 1908 L. Oehrens ja alates 1908. a. Anette Steinberg. Direktrissi (ülema) abilised andsid tunde põhiliselt keskmises klassis.

1. septembril 1888. a. võeti tööle kolmas õpetaja. Selleks oli kooli enda kasvandik, nõrga nägemisega 15aastane Theresia Peterson. Temast sai noorimate kasvandike järelevaataja. Pärast tema kolmeaastast tööd olid noorimate kasvandike järelevaatajateks 1891 - 1893 Meta Steinberg, 1893 - 1896 Helena Loigom, 1896 - 1899 H. Glaas, 1899-1905 Margarethe Peterson ja alates 1905. a. Christine Osberg. Kõik nad õpetasid kooli alumises klassis.

Kahe vanema klassi õpilased ja üldharidusliku koolikursuse lõpetanud kasvandikud omandasid meistri juhendamisel töökojas käsitööoskusi. Niisiis oli Tallinna pimedate kooli teenistuses neli põhikohaga õpetajat (ülem, tema abiline, noorimate kasvandike järelevaataja ja meister).

Nagu eespool öeldud, saabusid 1883. a. detsembris Tallinna pimedate kooli esimesed neli kasvandikku. Selle kuu 20. päeval toimus õppeasutuse pidulik avamine. Esialgu (1883 - 1896) toimus koolitöö kahekordses kivihoones (Andersoni majas) paiknenud üürikorteris. Aastatel 1885 - 1886 ehitati aga kooli jaoks arhitekt W. Howeni projekti järgi kõrge poolkeldriga kahekorruseline nägus kivihoone (siis ja praegu maja Tõnismägi 8). Koolimaja võttis õpilasi vastu juba 1. septembril 1886. a. (23, l. 9) ja seal tehti haridustööd kuni 1914. a.

Tallinna pimedate kooli põhikirja kavandis fikseeriti asutuse eesmärgiks laste vaimne, kõlbeline ja füüsiline arendamine. Selle saavutamiseks õpetati neid iseseisvalt riietuma, liikuma ja orienteeruma, samuti eneseteeninduse korras tegema kõikvõimalikke majapidamistöid (vt. 23, l. 2p). Poisid omandasid igapäevaseks eluks vajalikke puutööoskusi, tüdrukud aga vilumusi heegelda-

mises, kudumises ja tikkimises. Koolis püüti kasvandikest välja juurida alaväärsustunnet, neile sisendati ka karskust.

Tallinna pimedate kooli õppeplaani koostati Saksamaa samalaadsete erikoolide eeskujul, samuti eesti rahvakooli nõudeid arvestades. 6 - 8aastane koolikursus, mis venis tavaliselt tunduvalt pikemaks, jagunes kaheks. Esimestel aastatel omandati kooli kolmes põhiklassis valdavalt üldharidusaineid, selle järel aga otseselt käsitööoskusi.

Saamaks ülevaadet õpetajate koormusest, tundide arvust, õppeainetest jms., tutvustame Tallinna pimedate koolis 1891. a. (21, 1. 18p.) ja 1897. a. (22, 1. 85-85p.) kasutusel olnud nädala tunniplaane. 1891. a. oli alumises klassis 24 üld- ja 12 kutsehariduslikku nädalatundi. Üldhariduslikest õppeainetest oli ülekaalukalt eelistatud võimlemist kuue nädalatunniga. 1897. a. oli aga samas klassis Saksamaa eeskujul palju tähelepanu pööratud Fröbeli mängudele ja tegevustele (kokku seitse nädalatundi).

1891. a. oli keskmises ja ülemises klassis vastavalt 20 ja 11 üld- ning 20 ja 29 kutsehariduslikku nädalatundi. Keskmises klassis oli võrdsest kolme nädalatunniga esindatud lugemine, kirjutamine ja usuõpetus. Samal aastal oli ülemises klassis kõige rohkem nädalatunde (kolm) eraldatud jumalasõna õpetamisele. 1897. a. oli keskmises ja ülemises klassis tugevalt rõhutatud käsitööõpetust vastavalt 20 ja 29 nädalatunniga. Üldharidusainetest oli 1897. a. Tallinna pimedate kooli keskmises ja ülemises klassis esikohal vene keele õpetus vastavalt kuue ja nelja nädalatunniga. Veenestusest ei jäänud puutumata seegi kool. Keele küsimuse sellist lahendamist nõudsid Maria Pimedate Kuratooriumi inspektorid korduvalt. Muide, mitmel korral (näiteks 1902. a.) inspekteris Tallinna pimedate kooli hilisem professor Mihhail Muhhin.

Vaatluse all oleva kooli põhikirja kavandis on loetletud kolm rühma õppeaineid.

1. Algõpetus (usuõpetus, lugemine, kirjutamine, arvutamine).

2. Muusika, eriti laulmine.

3. Käsitöö.

Eelnevaga on tõesti üles loetud tüflopäda-
googika seisukohalt kõige tähtsamad õppeained. Tegelikult oli selles koolis antud õpetus märksa mitmekesisem.

Meile tuttavalt 1882. a. aprillikoosolekul

arutati kooli asutaja Carl v. Wistinghauseni algatusel küsimust, kas laste õppetöö vajadusteks pimedate kirjas trükkida eestikeelset evangeeliumi? Vastuvõetud otsuses märgiti, et kergem on õpetada lapsi saksa keelt kõnelema, kui kanda suuri trükikulusid. Sellise, kriitikat mitte kannatava põhjendusega pandi alus eestlaste süstemaatilisele saksastamisele Tallinna pimedate koolis. Teiste sõnadega öeldes tähendas see peaaegu täielikku saksakeelset õpetust ja kogu kooliväliselt elu. Selle keele surve nõrgenes mõnevõrra alles käesoleva sajandi esikümmendi lõpus. Kooli tunniplaanist leiame vaid 1897. a. kohta teate, et saksa keelt õpetati eraldi ainena. Nimelt oli siis ülemises klassis üle nädala üks tund saksa keele grammatikat. Selle keele tegelik omandamine toimus muidugi kõneharjutuste tundides, mida oli 1897. a. alumisele klassile nädalas eraldatud kuus.

Kui 1884. a. septembris jõudsid Tallinna pimedate kooli aabitsad ja lugemikud, alustati veerimise ning lugemisega (23, 1. 2p.). 1885. a. lisandus ka kirjutama õpetamine (23, 1. 6). Nõrga nägemisega lapsed kasutasid selle juures suure trükiga raamatuid, pimedad aga prantslase Louis Braille' (1809 - 1852) loodud sõrmedega kombitavat reljeefset kirjasüsteemi. Selle kasutamine tavalises korras nõuab aga palju aega ja täheruumi. Seetõttu õpetati Tallinna pimedate kooli ülemises klassis nädalas üks tund lühendkirja.

Pimedate kirja kõrval õpiti ka nägijate kirja (18, 1. 5). Kasutati ladina tähestikku, kirjutusvahendiks olid pliiats ja pimedate kirja tahvel.

Vene keelt hakati õpetama 1886. a. (23, 1. 10). Esialgu oli eesmärgiks vaid kõnekeele õpetamine. Nagu eespool märgitud, oli juba 1897. a. käsikäes vähemusrahvuste venestamise poliitikaga selleaegse riigikeele õpetamine tõusnud keskmises ja ülemises klassis üldharidusainetest esikohale.

Tallinna pimedate kooli õppetööst on eesti keelest esmakordselt sõnaselgelt juttu 1910. a. (23, 1. 39). Nimetatud aastal kutsuti kooli alumist klassi *eesti klassiks*, kus anti emakeeles, aga ka saksa keeles algteadmisi lugemises, kirjutamises ja usuõpetuses. Taolisele muudatusele eesti keele kasuks aitasid ilmselt kaasa 1905. - 1907. a. revolutsioonisündmused. Loomulikult kohandati Braille' kiri eesti keelele just Tallinna pimedate koolis.

1884. a. septembris alustati ka aritmeetika õpetamist (23, 1. 2). Järgmise aasta aruandes oli kirjas, et harjutati nelja põhitehet ja 1×1 kuni 50ni (23, 1. 6). 1886. a. võidi juba teatada, et väike 1×1 on kõigil peas, osalt ka suur. Samal aastal hakati õppima ka murdudega arvutamist (23, 1. 10). 1891. a. oli Tallinna pimedate koolis kaks nädalatundi arvutamist kõigis kolmes klassis (1897. a. oli neid tunde keskmises klassis juba kolm).

Nii õppe- kui kasvatustöös pöörati suurt tähelepanu usuõpetusele. Juba 1884. a. septembriks olid õpilased omandanud kümme käsku, Vana Testamendi piibllilood ja mitmed Lauluraamatu laulud (23, 1. 2). Õpiti ka Uue Testamendi lugusid, Martin Lutheri "Väikest katekismust" jms. Kõige selle jaoks oli 1891. a. kooli kolmes klassis igas ette nähtud kolm nädalatundi usuõpetust. 1897. a. oli selle maht suurenenud alumises klassis kahe, keskmises aga ühe nädalatunni võrra.

Tallinna pimedate koolis kuulus tähtis koht muusikalisele kasvatusesele. 1891. a. tunniplaanis oli alumises ja keskmises klassis mõlemas laulmise jaoks ette nähtud üks nädalatund. Ülemises klassis see õppeaine aga puudus. 1897. a. oli olukord aga vastupidine. Laulmist oli ainult ülemises klassis ja koguni kahe nädalatunni ulatuses. Muidugi ei elatud madalamates klassides ka siis laulmiseta. Sellega tegeldi, kuid käsikäes usuõpetusega. Kooli esimeses aruandes (1883 - 1884) märgiti, et lapsed oskavad paljusid Lauluraamatu laule ja laulavad suure hoolega (23, 1. 2p.). Kui 1885. a. lauldi ühehäälselt (23, 1. 6), siis 1893. a. kõneldi juba neljahäälselt laulmisest (23, 1. 30p.). Tõenäoliselt õpiti pisut ka pimedate noodikirja.

Koolimajja soetati aja jooksul mitmeid muusikariistu, nagu klaver, tšello, mitu viiulit (ka altviiul), harmoonikat, suupilli jm. Hiljemalt 1894. a. tegutses õpilaste segakvartett (21, 1. 24p.), 1910. a. aga lastekoor (23, 1. 39p.). Viimast juhatas nimekas eesti muusikategelane Konstantin Türnpu (1865 - 1927). Lapsed õppisid omal käel mängima koolimajas olnud muusikainstrumente, eriti harmoonikat. Andekamad kasvandikud said aga spetsialistide juhendamisel klaveri-, korneti- ja viiulitunde. Tihti viidi õpilasi kuulama kontserte jm. muusikaüritusi. Käidi isegi 1896. a. Tallinnas toimunud Eesti VI üldlaulupeol (21, 1. 27p.).

Tallinna pimedate koolis õpetati veel mitmeid üldharidusaineid, mida asutuse põhikirja kavandis loetletud polnud.

1888. a. muretseti koolile Dmitri Ilovaiski koostatud Venemaa ajaloo raamat (21, 1. 15), mida kasutati nimetatud aine õpetamiseks. 1891. a. oli ülemises klassis Venemaa ajaloole ette nähtud üks nädalatund, mis 1897. a. oli aga asendatud üldajalooga.

1897. a. tunniplaanist leiame algastme koolile tavatu õppeaine - füüsika, mida õpetati ülemises klassis üle nädala ühe tunni ulatuses. Midagi rohkemat selle aine kohta me aga ei tea.

Tallinna pimedate koolis õpetati geograafiat ja kodulugu käsikäes. Viimane õppeaine sisaldas nii Eesti geograafiat kui ka maateaduse algeid üldse. Kodulugu õpetati juba 1884. a. septembris (23, 1. 2p.). Neis tundides selgitati 1885. a. lastele niisuguseid mõisteid nagu *Maa pöörlemine, päev ja öö, ilmakaared, maa, meri* jne. (23. 1. 6).

1886. a. tundsid õpilased Eesti geograafiat hästi. Nimetatud õppeaastal kavatseti seda ainet aga täiendada Vehemaa geograafiaga (23, 1. 10). 1891. a. ei leia me Tallinna pimedate kooli tunniplaanis kodulugu. Keskmises ja ülemises klassis oli aga kummaski üks nädalatund geograafiat. 1897. a. õpetati ka alumises klassis üks tund nädalas maateadust. See õppeaine on aga keskmises klassis sama tundide arvu juures asendatud kodulooga. Ülemises klassis lisandus olemasolevale üks nädalatund kaartide modelleerimist (!) koos matemaatilise geograafiaga (kartograafiaga).

Kolme kubermangu (Eesti-, Liivi- ja Kuramaa) geograafia õpetamisel oli alates 1911. a. tarvilisel papist reljeefne kaart (41 x 46 cm) (9, lk. 7; vrd. 10 ja 11). Selle metallist valmistatud klišeed kasutades paljundati kaarti ajalehe *Revalsche Zeitung* trükikojas.

Ehk küll Tallinna pimedate kooli põhikirja kavandis ei olnud võimlemist õppeainena loetletud, oli kehaline kasvatus endastmõistetavalt laste füüsilise tugevdamise koostisosa (23, 1. 2). Tüflopedagoogiliselt tähtsa õppeaine, võimlemise kaalukat osa nägemispuuetega laste väheste liikumisvõimalustega elus mõisteti Tallinna pimedate koolis hästi. Juba 1886. a. tehti koolis kehalisi harjutusi üks tund päevas (23, 1. 10). 1891. a. oli alumises klassis võimlemisele (koos liikumismängudega) ette nähtud kuus, keskmises

neli, ülemises aga ainult üks nädalatund. Kuigi 1897. a. olid laste rõõmuks vahetunnid täidetud võimlemisega, jäi see õppeaine tunniplaani ainult alumises ja keskmises klassis mõlemas ühe nädalatunni ulatuses.

Koolimaja õuel oli väike võimlemisplats. 1887. a. osteti selle tarbeks spordiriistu (21, l. 115p.). Talvel rajati asutuse hoovi aga liuväli.

Tüflopedaagoogiliselt oli Tallinna pimedate koolis üheks väga oluliseks õppeaineks kaemusõpetus (23, l. 5p.-6.). Kõnesolevas koolis on kaemusõpetuse ülesandeks kompimismeele kaudu õigete ettekujutuste saamine esemetest, nende omadustest, ehitusest jne. Et kompimismeele abil on tundmaõpitavatele asjadele ligipääs raskendatud või koguni võimatu, siis on vajadus vastava õppevahendite kogu, nn. igasuguse järele suur. Seal peab olema kõikvõimalikke koopiaid, makette, mudelid, topiseid jms. Niisugune kollektsioon loodi Tallinna pimedate koolis juba 1885. aastal.

Nii 1891. a. kui ka 1897. a. tegeldi kaemusõpetusega vaid kooli kahes madalamas klassis. 1891. a. õpetati seda alumises klassis kolme, keskmises aga ühe nädalatunni ulatuses. 1897. a. oli alumises klassis neid tunde kahjuks vähendatud kahe võrra.

Tallinna pimedate kooli kasvatustöös oli suureks autoriteediks nimekas saksa pedagoog Friedrich Fröbel (1782-1852). Kooli avamisest peale õpetati seal Fröbeli tegevusi (23, l. 2p.). 1891. a. oli neid nädalatunde kolm, 1897. a. koguni kuus.

1897. a. olid alumises ja keskmises klassis (mõlemas üks nädalatund) õppeaineks Fröbeli mängud.

Vaba aja veetmise ja õppetöö vajadusteks oli koolis raamatukogu.

Tallinna pimedate kooli üheks eesmärgiks oli lastele käsitööettevalmistuse andmine sellisel määral, et nad suudaksid end iseseisvalt elatada. Nagu eespool öeldud, koosnes kõnesolevas õppeasutuses koolikursus kahest ajalisel teineteisele järgnenud osast, üld- ja kutsehariduslikust. Käsitööoskusi hakati õpetama juba kooli esimesel tegevusaastal (23, l. 2p.).

Kutseettevalmistus algas juba alumises klassis, kus 1891. a. oli kuus nädalatundi punumist ja samapalju tunde muid käsitöid. Alumises klassis juhendas seda kõike põhiliselt noorimate kas-

vandike järelevaataja.

1891. a. jagunesid keskmises klassis nädalatu-
nunid üksikute tööalade vahel selliselt: matipu-
numine (6), harjatöö (4), pilliroost toolipõhjade
punumine (3) ja muud käsitööd (6). Selles klassis
õpetas töövilumusi ka direktriksi abiline.

1891. a. oli ülemises klassis 25 nädalatundi
ette nähtud harjatööle, 4 matipunumisele. Kõike
harjatööga seondunut ja osalt ka matipunumist
juhtisid 7. septembril 1889 (23, 1. lk.) kooli-
majas avatud töökoja meistrid (uus töökoda ehitati
1903. a.). Neis ameteis olid (1889 - 1891) Ma-
ria Kilka, (1891-1893) Echaust ja (1893-1894)
Wiesenthal. 1894. a. tuli meistriks Theodor Ro-
senbaum, kes oli veel 1898. a. kooli personali
nimekirjas. Hiljemalt 1903. a. sai aga meistriks
Vladimir Viktorov.

Mitmesuguste tubaste käsitööde kõrval lan-
ges kooli majandustegevuse põhiraskus asutuse
töökojas harja- ja pintslitoodete valmistamisele.

1891. a. lahkusid Tallinna pimedate koolist
esimesed lõpetajad. Sellega oli täielikult välja
kujunenud õppeasutuse kolmest lülist koosnenud
struktuur: üld- ja kutsehariduslik ettevalmistus
ning tootmine. Koolikursuse läbiteinud kasvandike
edasine elu kulges mitmesugust rada mööda. Nais-
kasvandikud jäid elama Tallinna, kusjuures ülal-
pidamist teeniti kooli töökojas. Meeskasvandikud
siirdusid oma kodukohta (enamasti maale), kus
hakkasid tegutsema iseseisvate käsitöölisena
(21, 1. lk. 14-14p.).

1911. a. vähendas Tallinna pimedate kooli
alaline toetaja, Eestimaa rüütelkond oma rahalist
abi asutusele. Senise 500 rbl. asemel saadi maini-
tud aastal vaid 200 rbl. (9, lk. 11). Ajavahe-
mikus 17. - 21. jaanuarini 1914 otsustas Eestimaa
rüütelkonna komitee kreisisaadikute koosolek ni-
metatud toetuse maksmise hoopis ära lõpetada (18,
1. lk. 13). Esimese maailmasõja puhkemisel 1914. a.
suvel jäi Tallinna pimedate kool seisma. Osa õpi-
lasi ja töölisi saadeti Petrogradi ning Riia pi-
medate asutustesse.

Tallinna pimedate koolil olid hindamatud
teened eesti tüflopädagogikale. Meie nägemishäi-
retega lapsi õpetati Euroopa ja võib öelda ka
maailma tasemel suhtlema kirjasõnaga ning end kä-
sitööst elatama. Kuigi me suhtume eitavalt eesti
laste õpetamise saksa keeles, peame me kahest
pahest - harimatus või võõrkeelne kool, eelistama
siiski viimast. Pealegi muutus keelekõhvimuses

olukord revolutsioonilise 1905. a. mõjul paremaks
- eesti keel võeti ametlikult õppeplaani.

KIRJANDUS

1. Alle Gretto. Nende keskel, kellele päike ial ei paista // Nädal Pildis. - 1937. - Nr. 23. - Lk. 540, 541, 546, 547.
2. [Blessig, E.] Pimedate hoolekanne Eestis 1921-1931: Seltsi 10. a. kestvuse puhul. - Tartu, 1931.
3. Gustavson, H. Meditsiin Tallinnas XIX sajandist kuni 1917. a. - Tallinn, 1979.
4. Gustavson, H. Täpsustus Tallinna meditsiini ajaloo kohta // Nõukogude Eesti Tervishoid. - 1985. - Nr. 6. - Lk. 447.
5. Kaasik, A., Kalnin, V. Pimedad Eestis // Nõukogude Eesti Tervishoid. - 1980. - Nr. 3. - Lk. 213-216.
6. Kals, A. Tallinna pimedate kool 1883-1914. - Tartu, 1985. (Käsikiri Eesti Pimedate Muuseumis.)
7. Perno Postimees. - 1879. - 2. märts - 6. apr., nr. 9, 11, 13, 14.
8. Pimedate kirja levimine Eestis (tõlkijate järeldsõna) // Krasnoussov, P., Sojev, F. Louis Braille: Ajaloolis-biograafiline ülevaade / Tõlk. A. Kaasik ja R. Kunder. - Tallinn, 1976. - Lk. 125-128. (Trükitud pimedate kirjas.)
9. Rechenschaftsbericht der Estländischen Anstalt zur Erziehung blinder Kinder für des Jahr 1911. - Reval, 1912.
10. Revalsche Zeitung. 1912. - 2. Februar, nr. 27.
11. Ristirahva Pühapäeva Leht. 1912. - 6. veebr., nr. 6. - Lk. 4.
12. Saarlase Lisaleht. - 1888. - 29. nov., nr. 10.
13. Tõnisson, M. Tagasivaade kooli 50-aastasele tegevusele // Tuluke: Tartu 2. Eriinternaatkooli almanahh. - Tallinn, 1979. - Lk. 10-11.
14. Uudelt, J. Eesti pimedatehoolekanne // Minni Kurs-Olesk. - Tallinn, 1939. - Lk. 42-44.

15. Veskiväli, E. Eestimaa asutus pimedatele lastele // TRÜ toimetised. - 1982. - Vihik 605. - Lk. 105-110.
16. RAKA. - F. 29. - Nim. 2. - S. 1485.
17. Samas. - F. 30. - Nim. 5. - S. 8383.
18. Samas. - F. 854. - Nim. 2. - S. 2877.
19. TRKA. - F. 281. - Nim. 1. - S. 1.
20. Samas - S. 3.
21. Samas - S. 25.
22. Samas - S. 26.
23. Samas - S. 27.
24. Kaazik A.A. 150 лет со дня рождения А.И. Скребницкого // Сборник материалов VI конференции офтальмологов Эстонской ССР. - Тарту, 1977. - С. 151-152.

ИЗ ИСТОРИИ ЭСТОНСКОЙ ТИФОПЕДАГОГИКИ В 1883-1914 ГГ.

А. Калс

Р е з ю м е

До 1914 года эстонские дети с расстройствами зрения учились в специальных школах Петербурга, Риги и Таллинна. По специальной педагогике в этой области в 1883-1914 гг. основную нагрузку на местах несла действующая с немецким языком обучения Таллиннская школа слепых. Эта школа являлась эстляндским отделением Мариинского попечительства слепых - благотворительного заведения, расположенного в Петербурге. Таллиннская школа слепых начала свою работу в 1883 г. в наемной квартире на Палдиском шоссе. В 1886 г. для нее было построено двухэтажное каменное здание (тогда и сейчас дом на Тынисмяги, 8).

После двухмесячного испытательного срока в школу зачисляли 7-12-летних слепых или со слабым зрением детей обоего пола, способных учиться. Максимальный размер годовой платы за учебу составлял 100 рублей, однако бедных детей обучали бесплатно. В школе занимались одновременно 10-15 воспитанников. За период с 1883 по 1911 г. был принят 51 ребенок, из которых 22 (43%) покинули школу выучившимися ремесленниками, 18 (35%) прервали учебу и 11 (22%) продолжали ее.

В 1883 г. директором Таллиннской школы слепых стала Женни фон Вистингхаузен. В 1900 г. вместо нее назначили Елизавету фон Кавер. Ее должность получила новое название - начальник. Она проработала в этой должности вплоть до закрытия школы в 1914 г. На службе Таллиннской школы слепых с тремя основными классами состояли четыре учителя на полной ставке (начальник, помощник начальника, надзиратель младших воспитанников и мастер мастерской). 6-8-летний школьный курс делился на две части. Вначале усваивали преимущественно общеобразовательные дисциплины (чтение, шрифт Брайля, счет, наглядное обучение, эстонский и русский языки, историю, краеведение, географию, пение, физкультуру и др.), затем уже приобретали навыки ручного труда по изготовлению щеток, кисточек и циновок.